

Warszawa, 23 kwietnia 2024 r.

Szara Strefa 2024 – Informacja prasowa

W 2024 roku Dzień Wyjścia z Szarej Strefy przypadł na 8 marca

Instytut Prognoz i Analiz Gospodarczych Fundacja Naukowa co roku wskazuje **Dzień Wyjścia z Szarej Strefy Gospodarczej**. W tym roku przypadł on 8 marca. Gdyby symbolicznie skumulować całoroczną działalność w szarej strefie, to odbywałaby się ona do tego dnia. W ciągu pozostałych do końca roku dni, wszelka działalność gospodarcza w Polsce byłaby już prowadzona w oficjalnej gospodarce.

- Prognozowany przez IPAG udział szarej strefy w tworzeniu tegorocznego PKB wyniesie 18,5 proc. (łącznie 756 mld zł). Dla 2023 roku szacunek wynosił 18,9 proc. (713 mld zł). Oznacza to spadek udziału szarej strefy w gospodarce, ale również przyrost wartości w cenach bieżących wynikający ze wzrostu PKB i stopy inflacji.
- Głównymi czynnikami spadku udziału szarej strefy w gospodarce będą poprawa koniunktury gospodarczej, spadek stopy inflacji oraz zwiększony napływ środków finansowych z Unii Europejskiej (KPO).
- W ostatnich latach dynamicznie rośnie znaczenie obrotu bezgotówkowego – płatności bezgotówkowe ograniczają zasięg szarej strefy i stymulują wzrost gospodarczy.
- Coroczne podwyżki akcyzy oraz rosnące koszty produkcji alkoholi mocnych doprowadziły w ostatnich latach do rozrostu szarej strefy na rynku napojów spirytusowych. Wartość nielegalnej sprzedaży wysokoprocentowych alkoholi w 2023 roku generowała ok. 1,3 mld zł strat dla budżetu państwa z tytułu nieodprowadzonej akcyzy. Prognozy na 2024 rok wskazują na możliwość dalszego pogłębienia tego problemu, z potencjalnymi stratami mogącymi sięgnąć około 1 miliarda złotych.
- Odwrotna tendencja panuje na rynku tytoniowym, gdzie mapa akcyzowa zapewniła wzrost wpływów budżetowych przy malejącej szarej strefie, która obecnie jest historycznie niska: w ubiegłym roku sięgała ok. 4,7 proc. Zagrożeniem dla tego wyniku może być planowana nowelizacja tzw. tytoniowej dyrektywy akcyzowej. Na rynku podgrzewaczy tytoniu istnieje też ryzyko rozwoju szarej strefy na skutek przyjęcia dyrektywy delegowanej dot. zakazu sprzedaży aromatyzowanych wkładów tytoniowych do podgrzewania. Straty związane z planowaną implementacją tej dyrektywy można szacować na ok. 0,8 mld zł rocznie.
- Według analiz IPAG, w najbliższych latach Polsce grozi wzrost szarej strefy w obszarze wysokoprocentowych alkoholi oraz na rynku papierosów, podgrzewanego tytoniu i e-papierosów. Zagrożenia te można ograniczyć dzięki – w przypadku e-papierosów – zdecydowanej reakcji państwa i służb zajmujących się zwalczaniem nielegalnego handlu oraz – w przypadku wyrobów tytoniowych – stabilnym regulacjom, których gwarantem jest obecnie mapa akcyzowa.

Spadek udziału szarej strefy w gospodarce następuje po czterech kolejnych latach jego wzrostu. Za rozszerzaniem się szarej strefy w latach 2020-2023 stało przede wszystkim pogorszenie stanu koniunktury w wielu działalnościach, związane z pandemią COVID-19 i wojną na Ukrainie. W 2024 roku przyspieszony wzrost gospodarczy, przy niższej stopie inflacji, oznacza dla podmiotów gospodarczych poprawę warunków funkcjonowania. W mniejszym stopniu będą one zachęcać przedsiębiorstwa do poszukiwania oszczędności i prowadzenia działalności w szarej strefie. Stabilizacja kosztów i zmniejszenie presji na wzrost wynagrodzeń zachęcać będzie do wychodzenia z szarej strefy. Oczekiwany napływ środków unijnych z Krajowego Programu Odbudowy (KPO) zwiększy popyt na usługi i produkty mniejszych przedsiębiorstw, co skłoni niektóre z nich do rezygnacji z działalności w szarej strefie na rzecz ubiegania się o środki z KPO.

Ważnym narzędziem prowadzącym do ograniczania szarej strefy gospodarczej, realizowanej za pośrednictwem gotówki, jest rozwój oraz promocja obrotu bezgotówkowego. Omówiony w raporcie obrót bezgotówkowy, oprócz pozytywnego wpływu na ograniczanie rozmiarów szarej strefy gospodarczej, przynosi także wymierne korzyści dla wzrostu gospodarczego. Przyspiesza czas realizacji transakcji i procesów gospodarczych oraz wpływa na bezpieczeństwo transferów finansowych. Nowoczesne i innowacyjne narzędzia płatnicze wspierają rozwój nowych usług, w tym e-commerce, a tym samym skracają czas dokonywania transakcji w gospodarce. Również względy bezpieczeństwa obrotu zachęcają do częstszego korzystania z płatności bezgotówkowych. Warto podkreślić łatwość, szybkość oraz rosnącą dostępność przeprowadzania transakcji bezgotówkowych, która prowadzi do minimalizacji kosztów i czasu obsługi przy transakcjach — zarówno po stronie konsumentów, jak i przedsiębiorców.

Jedną z branż szczególnie dotkniętych wzrostem szarej strefy w ostatnich latach jest produkcja napojów spirytusowych. Po łącznie 15-procentowym wzroście stawki akcyzy w ciągu ostatnich dwóch lat, sprzedaż alkoholi wysokoprocentowych w legalnym obrocie spadła o 17 proc. Biorąc pod uwagę, że przyzwyczajenia konsumpcyjne Polaków nie zmieniają się równie szybko, oznacza to, że doszło do przesunięcia popytu w kierunku nielegalnego alkoholu, produkowanego lub sprzedawanego w szarej strefie. Według szacunków IPAG, w samym 2023 roku wartość sprzedanego w ten sposób nielegalnego alkoholu wyniosła ok. 2,2 mld zł. Wynikające z tego straty budżetu państwa z tytułu utraconych wpływów z podatku akcyzowego wyniosły ok. 1,3 mld zł. Wzrost stawki akcyzy o kolejne 5 proc. w 2024 roku może prowadzić do dalszego znacznego ubytku w dochodach budżetu państwa, szacowanego na około 1 mld złotych.

Historycznie niski udział szarej strefy w rynku papierosów jest, obok uwarunkowań ekonomicznych, przede wszystkim wynikiem podjętych w ostatnich latach wieloaspektowych działań, wśród których istotną rolę pełni przyjęcie i funkcjonowanie tzw. mapy akcyzowej. Tworzy ona stabilne warunki dla pogodzenia interesów zdrowotnych, budżetowych, producentów i konsumentów. Zagrożeniem dla utrzymania niskiego udziału szarej strefy w krajowym rynku papierosów jest planowana nowelizacja tzw. dyrektywy tytoniowej. Niepokój budzą ponadto plany wdrożenia zakazu sprzedaży wkładów smakowych do podgrzewaczy tytoniu, który mógłby przesunąć dużą część popytu do szarej strefy. Na rynku e-papierosów i e-papierosów jednorazowych wysoki udział szarej strefy wymaga przyjęcia zdecydowanych rozwiązań w celu ograniczenia jego zasięgu.

Nielegalne wydobywanie kopaliny jest kolejnym przykładem działań w szarej strefie gospodarczej, wynikającym z nieskutecznych i nieporadnych działań instytucji publicznych, a także przerostu biurokracji.